4
. årgang
ril 1950

Arkitekturproblemer mellem 58–71° n. br.

Af arkitekt N.A.L., professor Odd Brochmann

ARKITEKTEN

IDSSKRIFT FOR ARKITEKTUR OG DEKORATIV KUNST
MÅNEDSHÆFTE

GIVET AF ARKITEKTENS FORLAG. REDAKTION OG EKSPEDITION: BREDGADE 66, KØBENHAVN K
RKITEKTEN, månedshæfte Årg. 52 Nr. 4 Side 49–68 Afl. til postvæsenet 4.5.1950

ADEMISK
KITEKTFORENING

nisk Arkitektforenings medlemmer (M. af A. A.)
ekter, der har gennemgaaet den officielle arki-
annelse og modtaget afgangsbevis fra statens
skole ved Kunstakademiet. Undtagelsesvis op-
om medlemmer arkitekter, som ikke har oven-
uddannelse, men hvis kvalifikationer er aner-
af foreningen.

gens vedtægter bestemmer arkitektens stilling
arkitekten er bygherrens tillidsmand og råd-
Han modtager betaling for sit arbejde af byg-
og kun af ham; benytter han sig af det ham
e arbejde til at skaffe sig fordele eller godt-
fra entreprenører, handler han uhæderligt og
uværdig til at være medlem af Akademisk
tforening.
ten er mellemmanden mellem bygherre og en-
ør, og som sådan overfor begge forpligtet til at
for en retfærdig gennemførelse af deres aftale.

KITEKTEN

rift for arkitektur og dekorativ kunst.
ionsudvalg: Arkitekter M.A.A. Willy Han-
Finn Juhl, Flemming Teisen og Johan
ersen (suppleant).
ør: Arkitekt M.A.A. Jens Mollerup (ansv.
presseloven).
ten udsendes i to udgaver, dels et
elt ugehæfte hver onsdag og dels 12
tr. månedshæfter årligt.
echef: Reklamekonsulent B. Barnholdt.
ion og ekspedition: Bredgade 66, Køben-
1 K, telefon Central 4525.

NEDSHÆFTE 4, 1950
OLD:

72.03 (481)
kturproblemer mellem 58–71° n. br.
itekt N.A.L., professor Odd Brochmann.
Ark. mdhft. årg. 52 1950, s. 49

der fra ARKITEKTENS forlag

enfamiliehuse	2,50 kr.
universitet	4,00 –
yggeri	4,00 –
havnske skoler (2. oplag) 2 hæfter à	3,50 –
huse og kædehuse (m. en- tekst)	6,00 –
orsorgsinstitutioner	6,00 –
slånshuse	4,00 –
ens månedshæfte, hele år- en 1949, hæftet	30,00 –

AN

ift for byplanlægning, egns- og
nlægning.
6 (2. årgang nr. 2) er udkommet og
lder bl. a. en artikel: „ejendommens
af dommer A. P. Larsen, som skriver
oforhold, endvidere artikler om gen-
ing i Tyskland, om behovet for børne-
ioner og om den nye byudviklingslov,
ar aktualiseret det gamle spørgsmål
ensen mellem by og land.
rsabonnement 1950:

fter	18,00 kr.
te hæfter	3,50 –
–4 fra 1949 pr. stk.	4,50 –

KTENS forlag
le 66, København K, telf. C. 4525.

tte hæfte følger et indlæg fra
A/S Ernst Voss Fabrik

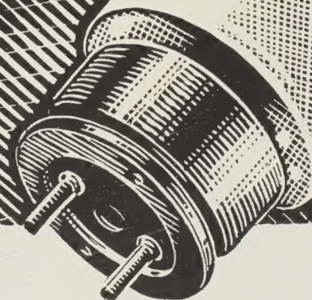

Pope

kvalitetsprodukter

GLØDELAMPER ★ LYSRØR
ARMATURER

Økonomisk - Paalideligt - Rationelt

Vor Belysningsafdeling staar til Deres Disposition

English summary

Arkitekten is published in 2 editions, partly an actual weekly issue each wednesday and partly 12 illustrated monthly issues a year.
The subscription for both editions is 13,50 D. Kr. a quarter, the weekly issue alone 6 D. Kr., the monthly issue alone 7,50 D. Kr. Editing department and expedition: Bredgade 66, Copenhagen K.

72.03 (481)

The Norwegian architect, professor Odd Brochmann, writes about „Architectural problems between 58–79 degrees north latitudes“. He commences by recording that the problems in Norway are the same as in other parts of the world, on the one side the rebuilding work, and on the other side with finding an expression for the connection between shape and contents. Therefore, he writes about special conditions which perhaps make the Norwegian architects' working terms and view upon architecture different from those in congenial communities, based upon the opinion that an understanding of the problems of others is always stimulating for the co-operation, the feeling of fellow-ship, which we all desire.
It was not until the middle of the nineteenth century that Norway had architects in the modern sense of the word, but they were only few and the great majority of buildings still came into being without the assistance of architects. At the close of the century when the violent expansion commenced, therefore, it was the builders who took the matter in hand. A hectic speculation brought about the construction of higher buildings. Each small town dreamt of being a big city, and the design was stamped by the empty international treatment of style. One cannot be surprised that the young architects found that this had to be combatted. They blamed the international tendencies and tried to find a saving in emphatic national ideas. Norway was, and still is, a typical farming country and the buildingtraditions are, therefore, primarily attached to the buildings in the country or in the small commercial towns from where the contact with the surrounding world took place. The international influence, therefore, mostly asserts itself in such places and it is interesting to see that one can read the flourishing period of the small towns from the style which is most predominant in the town's buildings. When the connection with the surrounding world was weak no new impulses came and the style was preserved. To speak of a typical Norwegian house is, therefore, particularly difficult under these circumstances.
Around the end of the century a group of young architects tried to find the Norwegian style by going deep into the country and making surveys and investigations of the old houses in Heidal and Vågå, and they were enthusiastic. So in 1911 Norway's technical Highschool was inaugurated in Trondheim. At last the country had obtained its own architectural school, but on account of the country's economical situation the housing only increased slowly. The interest for the Norwegian rural culture and the new possibility of the education of architects in their own country only slowly took hold. It was not until ar. 1930 with the awakening of the functionalism that the architects had their chance but their view

(Teksten fortsættes på omstående side)

upon the architecture's goal and meaning had undeniable changed. However, the interest for rural culture still came out in a liking and ability to use the natural materials of the country, especially wood. Professor Odd Brochmann concludes his article with the complaint that Norway still has but few architects, and is also short of people in co-ordinating trades, such as art-historians, townplanners, sociologists and others, who are able to criticize and make the blood circulate. The individual may be just as interested or just as clever but it only helps part of the way. Architecture will always be and is, especially to-day, a question of co-operation.

ARKITEKTEN's publications with English summary

ARKITEKTEN's annual series (monthly edition)

1946–1948 price each yearly edition	D. Kr.	28,00
The Jubilee-number	–	5,00
Radiohouse	–	4,00
Small Houses	–	6,00

Århus universitet

En rettelse *727.1*

Redaktionen beklager, at der i månedshæfte nr. 11-12 1949 ved offentliggørelsen af Århus universitet er givet divergerende oplysninger om samarbejdet mellem professor, arkitekt M.A.A. Kay Fisker og arkitekt M.A.A. C. F. Møller.

Forholdet er, at der mellem professor Kay Fisker og arkitekt C. F. Møller er oprettet en overenskomst af 29. maj 1943 i henhold til hvilken samarbejdet er fortsat under den form, der er anført i den redaktionelle note side 189, idet krigsårenes vanskelige rejseforhold medførte, at hovedbygningen er projekteret af arkitekt C. F. Møller. Overenskomsten bestemmer, at såvel professor Fiskers som arkitekt Møllers navne skal være knyttet til hovedbygningen, medens samarbejdet iøvrigt er ophørt for arbejder påbegyndt efter 1. januar 1943, herunder planen for udvidelsen af universitetsanlæget, gengivet side 185, og det fremtidige universitetsbyggeri, der er projekteret af C. F. Møller alene.

Ifølge samme overenskomst skulle universitetets hovedbygning søges offentliggjort i tidsskriftet *Arkitekten* med en tekst skrevet af arkitekt C. F. Møller.

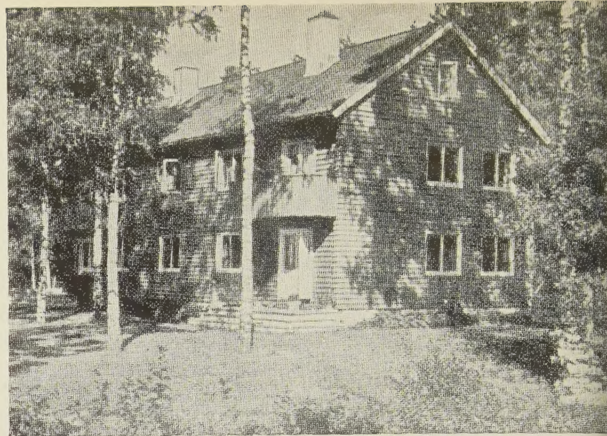
Denne overenskomst kom imidlertid til redaktionens kendskab på så sent et tidspunkt, at det ikke var muligt at foranledige ændringer foretaget.

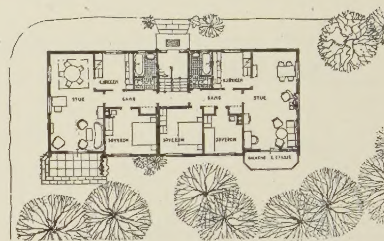
Redaktionen

„Arkitekten"s hæftede årgange

De kan undgå indbinding af *Arkitekten*, når De bestiller et eksemplar af den hæftede årgang udover Deres sædvanlige abonnement. De vil da altid have et komplet sæt årgange og samtidig opnå den fordel, at kunne benytte de enkelte hæfter f. eks. på tegnestuen, uden at den samlede årgang bliver beskadiget eller ukomplet. Årgang 1949 er udkommet, men også af enkelte ældre årgange findes endnu hæftede eksemplarer.

(Teksten fortsættes på omstående side)

Plan

Oddvar Midttun og Bernt Skottun: Hus ved Sandefjord.
Plan 1 : 300

Nyere norsk boligbyggeri

Fra de norske arkitekters tidsskrift *Byggekunst* har vi tidligere i disse spalter gengivet forskellige eksempler på nyere norsk arkitektur. Som et à propos til artiklen i dette månedshæfte bringer vi her efter *Byggekunst* hæfte 12, 1949 og 1, 1950 et par eksempler på funktionærboliger til større virksomheder.

Hus ved Sandefjord

Af arkitekter M.N.A.L. Oddvar Midttun og Bernt Skottun

Huset er firemannsbolig bygget av Sandar Fabrikker A/S som bolig for funksjonærer ved bedriften, og inneholder i hver etasje en leilighet på 2 rom, kjøkken og bad, og en på 3 rom. Grunnflaten er 168 m².
Yttervegger er av vanlig 4" bindingsverk med 4 paneler og 4 lag papp. Grunnmuren er av 25 cm betong med isolasjon av 5 cm Tresonit.
Mellom leiligheterne er det lydisolert dobbeltvegg, flytende golv mellom 1. og 2. etasje. Larviksparkett er brukt i stuer og ganger. Huset er elektrisk oppvarmet, og har kamin i alle stuer.
Taket er tekket med rød krumstein. Yttervegger er malt med guloker; vinduer og listverk er hvitmalt. Byggmester var Lars Strømøy, Sandefjord.

„*Byggekunst*" *12, 1949.*

Nytt boliganlegg for Drammens Glassverk

Af plansjef Eyvind Strøm

Drammens Glassverk har, som så mange andre bedrifter lenge lidd under dårlige boligforhold for sine arbeidere og funksjonærer. Etter siste krig var forholdene blitt uholdbare, og det ble lagt opp en plan for nybygging sammen med modernisering og ombygging av gamle boliger. Parallelt med disse planer er det også utarbeidet forslag til et „community center" med forsamlingshus, bibliotek, møtesaler etc. og utendørsanlegg av forskellig art. Programmet forutsetter også en samlet parkmessig behandling av Verkets

(Teksten fortsættes på omstående side)

SNEDKERARBEJDE

TØMRERARBEJDE

INVENTAR

PEDERSEN & SØNNER

eriksgade 74

arhus 765

„Silkeborg"

Patentvinduer og -Døre

Firma FR. MADSEN

Indehaver THORVALD MADSEN

Tømrermester og entreprenør

Maskinsnedkeri

Telefon 298 og 868, Silkeborg

★ Udstiller på Akademisk Arkitektforenings permanente udstilling i København

Det uopsigelige Laan er Fundamentet

et Udlaan ca. 2,0 Milliarder Kr.

n à $3^1/_2$, 4 el. $4^1/_2$ % ydes i faste Ejendomme

og paa Land indenfor Østifterne og Samsø

ers Plads 2, København V. Tlf. C. 8501

KØBSTÆDERNES ALMINDELIGE BRANDFORSIKRING

Oprettet ved

kgl. Anordning af 13. Januar 1761

Bygningsbrandforsikring

be Kaminer & Ovne ★

Nye smukke Typer i emailleret Udførelse med eller uden Rundtræk — mange Størrelser

be Komfurer & Bygningsstøbegods

be Centralvarme-Komfurer

med Støbejerns-Elementkedel, uforgængelig

be Radiatorer Type RIO & H.

Støbejerns-Radiatorer

RIBE JERNSTØBERI . RIBE

Grundlagt 1848

★

Fundament-forstærkning

med megapæle

Grundundersøgelser

med spidsbor, kandebor, fjervægtskegle etc.

Pilotering

(også indenders, i kælderrum o. lign.).

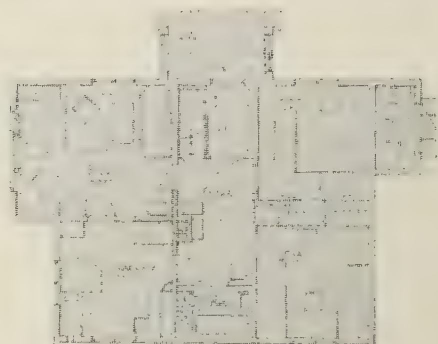
C. T. Winkel A/s

Civilingeniører og entreprenører

Hammerensgade 6, København K.

Tel. Palæ 840 - 480

Eyvind Strøm: Nytt boliganlegg for Drammens Glassverk

eiendommer, inkludert villahagene. Planen for dette er lagt opp av plansjef Eyvind Strøm og er for en stor del kommet til utførelse. Alle gamle hagegjerder og stakitter er fjernet og ved nybyggene er det heller ikke noe skille mellom tomtene. Hvert hus har sin lille prydhage i forbindelse med friluftsterrasse, mens resten af tomten er åpen plen med frukttrær hvor hvert hus eier et visst antall. Årlige konkurranser om det peneste hageanlegg stimulerer interessen og er blitt meget populære.
De nye hus har et bebygget areal på 60–64 m^2 og er ført opp i $1^1/_2$ etasje. De er bygget med husbanklån og tildels med egen innsats av arbeiderne i form av utgravning, forskalling, støping, maling etc. På grunn av dette er det vanskelig å oppgi nøyaktige byggeomkostninger, men en gjennomsnittspris for hustyper på 64 m^2 ligger på kr. 44.500. „*Byggekunst*", *1, 1950*

Udenlandske arkitekturtidsskrifter

I nedenstående liste er optaget de udenlandske arkitekturtidsskrifter, som *Arkitekten* korresponderer med.

Finland: Arkitekten.
Norge: Bonytt, Byggekunst, Teknisk Ukeblad.
Sverige: Byggmästaren, Form (Svenska Slöjdföreningen), Byggnadsvärlden, Hem i Sverige, Bygglitteratur, Plan.
England: The Architectural Association Journal, The Architectural Review, The Journal of the Royal Institute of the British Architects.
Frankrig: l'architecture d'aujourdhui, l'architecture française, Technique et architecture.
Holland: Forum, Bouwkundig Weekblad,
Italien: Metron.
Polen: Architectura.
Schweiz: Werk.
Sovjetunionen: Архитектура и Строительство.
Tjekoslovakiet: Architectura ČSR.
Tyskland: Die neue Stadt, Baurundschau.
Østrig: Der Aufbau.

Siloanlæg paa Islands Brygge.

Arkitekt M.A.A. Sven Walsø

Parti fra Øvre Heidal, med Søndre Harildstad i forgrunnen. Nesten all eksisterende bebyggelse skriver seg fra midten av 1700-tallet

Arkitekturproblemer mellem 58 - 71° n. br.

Af arkitekt N.A.L., professor Odd Brochmann

72.03 (481)

I vinteren 1949/50 talte professor Odd Brochmann ved et af Akademisk Arkitektforenings møder om norsk arkitektur og dens forudsætninger. Dette foredrag har forfatteren på redaktionens opfordring bearbejdet til en artikel, som hermed bringes frem til vore læsere.

Karl-Johans gate, Oslo, med Linstows slott i fonden. Da slottet ble bygget, i 1840-årene, fantes det overhodet ikke ett hus innenfor det område som dette bildet viser

De aktuelle problemer innen arkitekturen fortoner seg i Norge, såvidt jeg kan skjønne, omtrent som i andre land. På den ene side arbeides der med gjenopbygning og rasjonalisering, – på den annen med å finne et lødigere uttryk for sammenheng mellom form og innhold. Ungdommen beskylder generasjonen fra 30-årene for å være hårdkokte rasjonalister, mens disse på sin side ser med stigende uro på de romantiske tilbøyligheter som later til å prege den unge slekt. Det „menneskelige“ er tross alt kommet i forgrunnen, uten at noen riktig har gjort seg klart hvad dermed menes. Slik det også er ellers i verden.

Denne artikkel skal derfor ikke handle om noe av dette, derimot om de rent *specielle* forhold som muligens gjør norske arkitekters arbeidsvilkår og deres syn på arkitekturen *annerledes* enn hva tilfellet er innen andre, åndsbeslektede samfund. Ikke fordi jeg ser noen grunn til å fremheve eller dyrke vår eventuelle egenart, men fordi forståelse av andres problemer altid er stimulerende for det samarbeid, den følelse av fellesskap som vi jo alle ønsker.

Vi lar vår fortelling begynne i *Heidal* og *Vågå*, to små dalfører, som ligger klemt inn under Jotunheimens veldige fjeldmassiv. I disse dalene hadde det i århundrenes løp utviklet seg en stedegen og høyst selvbevisst bondekultur, med en blomstrende dekorasjons- og bygningskunst, som helt ut avspeilet det interne samfund.

Selvsagt hadde man ikke vært uten påvirkning fra den store verden, men alt var, i tidens løp og på underlig vis, blitt smeltet inn i det hjemlige formsprog.
I årene omkring århundreskiftet kunne man her hver sommer se en underlig skare: ynglinger med store knebelsbarter, målebånd og skisseblokker, ledet av en høy, mager herre med et hvasst blikk over busket skjegg. Det var elever fra Statens Kunst- og Haandværkskole i Christiania, og deres lærer, arkitekt *Herman Schirmer*, på oppdagelsesreise i dengang nesten ukjente egne.
En slik reise var ingen spøk i de dager. Først tok man jernbanen til Eidsvold, derfra gikk turen med hjulbåten „Skibladner“ over Mjøsa, til man om kvelden kom frem til Lillehammer og kunne ta inn på „Victoria“ sammen med eksentriske engelskmenn som var reist på fisketur til disse fjerne og vildsomme fjeldtrakter. Siden fortsatte turen i dagevis med hest og kjerre oppover Gudbrandsdalen, en dal som både er så vakker og så lang at Bjørnson engang måtte sammenligne den med en fedrelandssang – med altfor mange vers.
Men det de var reist ut for å oppdage var da heller intet ringere enn landets *sjel*, den som skulle gi de unge vordende arkitekter impulser til å skape, eller gjenskape en virkelig *norsk* arkitektur.

Det Kongelige Fredriks Universitet, Oslo. Arkitekt Chr. H. Grosch:
Fullført 1852. Tross beskjedne virkemidler både i materialer og detaljbehandling, har anlegget en rolig monumental virkning. Et hvilepunkt for øyet i det ellers nokså oppløste byprospekt.

Var det bare de nye, nasjonalromantiske idéer som fikk dem til å bruke så sterke ord? Nei, ikke bare. Husk at landet ennå ikke hadde noen fullverdig arkitekturskole, – den endelige utdannelse måtte foregå utenlands. Selv vi, som hyller de mer internasjonalt betonte retningslinjer, innser hvor skjebnessvangert dette måtte være for et land, med så egenartede geografiske og klimatiske forhold. Og det var ikke bare de romantiske forestillinger om den staute, norske odelsbonde som øvde sin tiltrekning på de unge studenter, – de var virkelig drevet av en ærlig vilje etter å lære sitt land og dets forhold å kjenne, for derigjennom å kunne trekke en ekstrakt, et samlet arkitektonisk åndsinnhold som kunne vise at det gamle, unge landet også på dette område var i besittelse av egne verdier.

La oss se litt på den forutgående periode, for å få inntrykk av den bakgrunn som disse unge menneskene hadde å arbeide ut fra.
I 1800-tallets første halvdel hadde landet faktisk bare hatt to arkitekter, i ordets moderne forstand. Den ene var den danskfødte *Hans Linstow*, som bygget Det kongelige slott i Oslo, og laget reguleringsplanen for Karl Johansgates øvre del med Universitetsplassen, en plan som Oslos borgere har stor grunn til å være ham takknemlig for. Den andre var *Chr. H. Grosch*, født i Danmark av tyske foreldre, en arkitekt av virkelig format. En rekke av Oslos offentlige bygninger stammer fra hans hånd, først og fremst selve Universitetet som på tross av sitt stive, nyklassiske preg, både har personlighet og varme, og med rette er elsket som et av byens vakreste bygningskomplekser. I løpet av 50-årene slo han over i den mer romantiske retning, og bygget Brannvakten og basarene omkring Vår Frelsers Kirke, et småkoselig og pittoresk anlegg av romansk karakter.

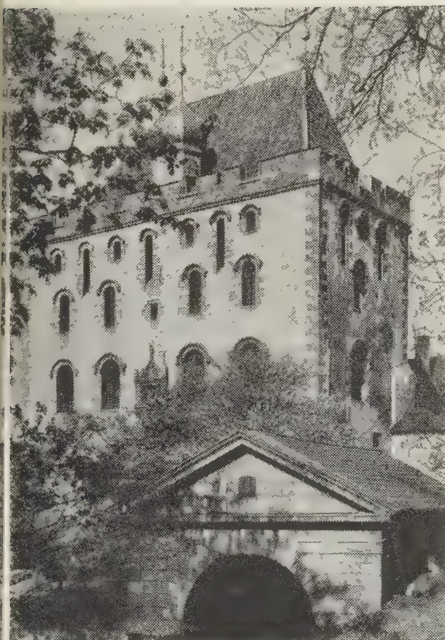

Strangehagen på Nordnes i Bergen.
Omkring århundredskiftet begynte moderne leiegårder av tvivlsom kvalitet å skyte til værs i de fleste norske byer. Ingen steder ble det lagt et virkelig langsiktig program, og de fleste kvartaler er siden blitt stående i mer eller mindre halvferdig stand.
Fasaden som skimtes til høyre har hele det tradisjonelle utstyr av gesimser, lisener og pussede kvadere, mens gavlen midt på bildet står naken og ubehandlet. Den vender jo ikke mot gaten!

Torvet, Moss.
Et annet eksempel på hvordan en, i og for seg gledelig materiell utvikling, kom til å ramme våre mindre byer på det hårdeste. Slik var det jo i de fleste land fra 80-årene og utover, men Norge kom allikevel i en særlig ugunstig stilling, fordi det ikke fantes mulighet for bindeledd mellom den gamle, harmoniske trebebyggelse og den nye tids krav.

I siste halvdel av hundreåret kom nye krefter til, deriblant Herman Schirmer, som vi allerede har lært å kjenne. Med Bodsfengselet og Gaustad Sinnsykeasyl, begge i Oslo, skapte han anlegg som fikk virkelig europeisk berømmelse, og lenge ble betraktet som mønsterløsninger, hver innen sin genre. Sammen med ham arbeidet *von Hanno*, *Chateauneuf* og andre, men de var ikke mange. Og da Den Norske Ingeniør- og Arkitektforening ble stiftet i midten av 70-årene, tellet den bare 4 arkitekter blant sine medlemmer! Noe egentlig arkitektmiljø utgjorde de altså ikke, og selv om vi ser med respekt på deres innsats, greide de ikke, hverken enkeltvis eller i fellesskap å gi sine arbeider noe stedeget preg. Det ytre formsprog forlater sjelden de internasjonale sjabloner.
Men den alt overveiende del av det som blev bygget i denne tiden, ble til uten arkitekters bistand. Og da den voldsomme ekspansjon fant sted i Oslo omkring 90-årene, da byens folketall i løpet av 10 år rett og slett ble fordoblet, var det byggmestrene som brutalt tok hånd om sakene, og fylte byen med de umuligste leiegårder, håpløst planlagt innenfor den gammeldagse kvartalregulerings stive rammer, mørke og utrivelige, og med et fasadeutstyr som var hentet direkte fra tyske dekorasjonsfabrikkers kataloger.

Det var Oslo som ble hårdest rammet, men også i landets byer forøvrig vokste tilsvarende kvarterer opp. En hektisk tomtespekulasjon satte inn, og drev husene opp i høyden. Utviklingen var så voldsom at alt måtehold, all fornuft ble feiet til side, hver eneste småby drømte om å bli storby, og lot disse fele nybyggene, med tårn, spir og grinende branngavler skyte opp, midt i sin lave, harmoniske trebebyggelse. Det var ikke å undres over at de unge arkitektene syntes at her var noe som måtte bekjempes, at de la skylden for all elendighet på de internasjonale tendenser og søkte å finne redningen i de utpreget hjemlige verdier.

Rosenkrantztårnet, Bergen.
En middelalder-donjon, fullført av Erik Rosenkrantz i 1565, ett av de meget få, representative renessansebyggverk i Norge.

Man kan undre seg over at det var nødvendig så å si å måtte lete med lys og lykte etter disse verdiene, at ikke landet fra gammelt av hadde en byggekultur, en tradisjon så sterk at den automatisk kunne virke regulerende på den nye tids eksesser. Til dette kan svares at det nok fantes en tradisjon som både var rik og levende, men som til de grader skiftet karakter fra landsdel til landsdel, av årsaker som vi siden skal komme tilbake til, slik at det var vanskelig å danne seg et helhetsbilde. Dernest at denne tradisjonen fortrinsvis knyttet seg til landsbebyggelsen og småbyene, mens den derimod i meget ringe grad var å finne innenfor de egentlige bysamfund, der de nye oppgaver fortrinsvis skulle løses.
Norge var, og er fremdeles et utpreget bondeland. Ennå idag er det ikke mer enn ca. 30 pct. av befolkningen som bor i byer eller bymessig bebyggede strøk, mens det f. eks. i Danmark er 60 pct. For hundre år siden hadde hovedstaden snaut 30.000 innbyggere, det var en fattig, liten by, med svært små muligheter for å fremelske et virkelig stimulerende, faglig miljø innenfor håndverk og arkitektur.

Borggården på Austråt, Ørlandet v. Trondheimsfjorden. Den prektige, lille borgen ble bygget av Ove Bjelke i 1650. Den har et par overdådige portaler og en storartet trapp, men virker ellers mest ved sin vennlige, litt hjemmegjorte og naive prakt

Byen hadde nesten ikke et eneste hus på over to etasjer, og selv om man hist og her kunne finne en rikt utformet portal, en vindusomramning med raffinerte detaljer, var det stort sett de enkle, uartikulerte fasader som preget gatebildet. Nesten alle disse husene er borte nå, og Oslo har ofte og fra mange hold måttet døye bebreidelser over sin mangel på pietet og evne til å bevare minnesmerker fra fortiden. Men det er innlysende at bygninger som var av en så dårlig kvalitet, og som representerte en så beskjeden utnyttelse av grunnen, *måtte* falle for den nye tids krav. Bare ett og annet står igjen, det er hyggelige og tildels ganske festlige hus, men *stor* arkitektur representerer de ikke.

Spredt rundt omkring i landet forøvrig finnes enkelte, mer monumentale bygninger bevart, fortrinsvis kirker og festningsanlegg. Det var jo bare prestene og de militære som bygget i sten eller murverk, og som på den måten laget hus som kunne motstå tidens tann. Utlendinger undrer seg gjerne over at vi her til lands i den alminnelige bebyggelse foretrekker trevirket fremfor disse uforgjengelige materialer, og ser på forholdet som et utslag av dårlig økonomi. Riktignok er natursten et tungvint

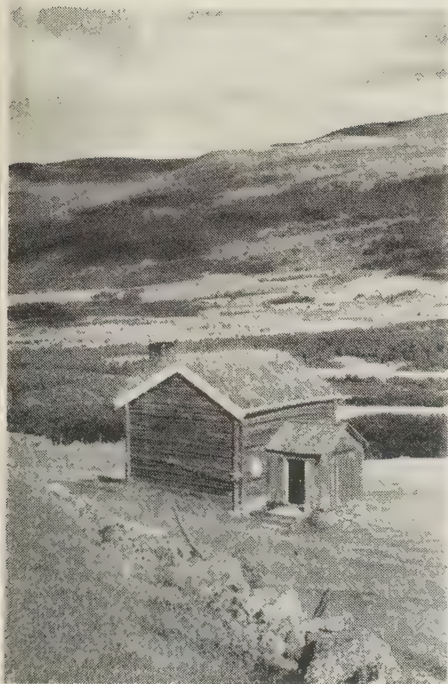
„Murhvelvingen", Bergen.
Opprinnelig portbygning i Erik Rosenkrantz' reisdens. I all sin enkelhet et godt eksempel på den ukunstlede, men ofte raffinerte enkelhet, som preget de norske murbygninger under renessansen, karakterisert av samspillet mellom de grove, kalkede murflater og den finere steninnfatning av hjørner og omramninger.
I bakgrunnen til venstre ligger Tyskebryggen. Til høyre en forretningsgård fra 30-årene. Arkitekter: Arne Pedersen og Reidar Lund, Oslo

Erkebispegården. Trondheim.
Den gamle kirkelige residens virker tilknappet, tung og streng. Fotografiet er gammelt, og viser et gløtt av domkirken bakenfor, slik den så ut før restaureringsarbeidet var satt i gang. Slektskapet mellom de to bygninger er ikke lenger det samme, men kanskje vi skal være glade for at all den restaureringsiver som har vært samlet om kirken, har forskånet bispesetet for tilsvarende, nærgående interesser

byggemateriale, og teglstenen, som bare fabrikeres i noen ganske få distrikter, har i gamle dager falt urimelig kostbar i transport. Men det avgjørende har nok vært treets fremragende evner som varmeisolator, sten- og murhusene ble for kalde i dette landet.

Jeg støtter teorien til egne erfaringer etter siste krig, da det en tid var vanskelig å skaffe gode trematerialer, og tariffene samtidig lå slik an, at murhus ikke falt kostbarere i utførelse. Med moderne isolasjonsmåter kan jo det ene, varmeteknisk sett, bli like godt som det andre, men allikevel gjorde private byggherrer, som hadde fått byggetilladelse, de største anstrengelser for å få lisens på trematerialer, og begrunnelsen var alltid den samme: de er varmere. Jeg må også nevne *Sigrid Undsets* oppfattelse av hvorfor klostervesenet aldri fikk noen virkelig utbredelse i Norge. Hun hevdet at selve klosterbygningene, som her, i liket med i andre land, ble bygget av sten, rett og slett var livsfarlige om vinteren når det fastsatte reglemang m. h. t. sparsom bekledning, fromesser og lignende ting skulle overholdes.

Gården Fossheim, Opdal i Sør-Trøndelag.
Gårdene ligger ofte ensomt i Norge. Hva ytre virkemidler angår, er det ikke så lett å konkurrere med landskapets kraftige drag

Middelalderens stenbygninger i Norge har alltid en overordentlig streng og sluttet karakter, forsåvidt meget karakteristisk både når det gjelder hensyn til materiale og klima. Bare Domkirken i Trondheim er en unntagelse, her blomstrer de frodigste detaljer i kapiteler og parapeter, en rikdom i utformningen som knytter seg til kleberstenens spesielle egenskaper, og som ellers peker hen imot den formfølelse som vi senere skal finne igjen i vår bondekunst.
Renessansens stenbygninger får også et sjarmerende særpreg, ved sine svære, hvitkalkede murflater, hvor bare vinduenes omramning og hjørnenes forsterkning av kvadere i fortanning er det som bryter flaten. Kanskje er et våpenskjold i sten satt inn i veggen som et smykke. Denne fasthet, og beherskelse i virkemidler ligger nok vårt hjerte nær. Men alt i alt er det så overordentlig sparsomt med slike monumenter, man kan ikke si at de på noen måte er toneangivende.

Lærdalsøren, Sogn.
Som en strime langs elvemundingens sandbanker ligger Vestlandets små handelssteder, omgitt av en natur som ikke gir plass for bebyggelse forøvrig

Gården Lid, Suldal i Ryfylke.
Vestlandsgårdene er som regel ganske små, og ligger fastkloret til hyller i fjeldet. Vind, nedbør og materialmangel gjorde tidlig panel-huset allminnelig på disse kantene av landet

Nordmarka, Oslo med Tryvannstua i forgrunnen.
Østlandets store skoger skaper helt andre forutsetninger for byggevirksomheten, både hva materialtilgang og klima angår

Bottenseter, Vinstra i Gudbransdalen.
Seterhusene oppe på snaufjeldet hører også med i det sammensatte bildet av norsk byggeskikk

Gården Øverbø, Hjartdal i Telemark.
Innlandets fjeldgård har sitt eget miljø. Men selv under disse primitive forhold finner vi utslag av den barokke praktlyst som preger Østlandets dalfører

Gård på Ogna, Jæren.
En av de få gårder i Norge med bolig og uthus under samme tak. Her har hensynet til stormen sikkert vært avgjørende, også for den rent eksepsjonelle form som „skuden“ har antatt

Brekkestö ved Kristiansand.
Sørlandets lune fjorder og viker har sin helt spesielle karakter, en frisk ynde som i stigende grad besnærer ferierende byfolk om sommeren

Gården Bjørge, Brumunddal, Hedemarken.
Det tunge, solide huset, gjerne av fullstendig overdrevet format, er typisk for Hedemarksgården. Slike hus var ikke minst laget for å f e s t e i, og overetasjen rommer gjerne en dansesal

Reine i Lofoten.
Her blåser og regner det slik, at vannet presses inn gjennom vinduets kitt-falser. Fotografiet er forøvrig tatt kl. 23, på midtsommernatten

Finse, Bergensbanen.
Jernbanens stasjonsbyer i fjeldovergangene har skapt nye byggeproblemer. Her ligger administrasjonsbygninger, verksteder og hoteller i klynger, som desverre mest leder tanken hen imot Clondyke

Husby handelssted, Dønnes, Nordland.
Ikke bare gårdsanleggene, men også handelsstedene med sine bruksbygninger er med til å prege inntrykket av norsk byggeskikk

„Brygger“ langs Nidelven i Trondheim.
Også i kystbyene inntar sjøbodene en viktig plass. Men det er den samme tunge virkningen som karakteriserer landsbebyggelsen som går igjen, understreket av en saftig farveskala i dyprødt, mørk oker og tjærebrunt

I dette landet blir det altså ikke bybildet, ikke monumentalbygningen som danner bakgrunn for den alminnelige arkitekturoppfatning. Det blir handelsstedene langs kysten, Sørlandets skipperhus og mer representative skipsreder-residenser, men fremfor alt den alminnelige bondegård. Det sidste lyder kanskje litt fattigslig, men vi må huske at den norske bonden alltid har vært selveiende og tilsvarende selvbevisst, han hadde ingen herremann å se opp til, men pleiet sitt eget kulturliv med omhu. Det er innlysende at for oss, som i bygningskunstens historie mer søker det funksjonsbetonte enn det formelle, byr slike byggverk på et rikt og levende studium. Men samtidig må innrømmes at man i disse laftede tømmerhus sjelden finner momenter eller motiver som umiddelbart gir impulser for løsning av moderne oppgaver. Bare når det gjelder panelhuset kan det trekkes linjer mellom historiske eksempler og aktuelle problemer.
Og prøver man ut fra denne mangfoldige gruppe av bygninger å trekke en felles karakteristikk for det typisk *norske* hus, kommer man straks opp i de største vanskeligheter, idet forholdene, som tidligere nevnt, er så uhyre forskjellige fra den ene kanten av landet til den andre.

Dancert Krohns Stiftelse, Bergen. 1789.
En glad rokokko, fremhevet av hvitmalte vegger og røde, glasserte taksten lyser ennå opp i den bergenske bygningskunst. Et særpreg for hele Vestlandet er forøvrig en forkjærlighet for det kraftige, liggende panel

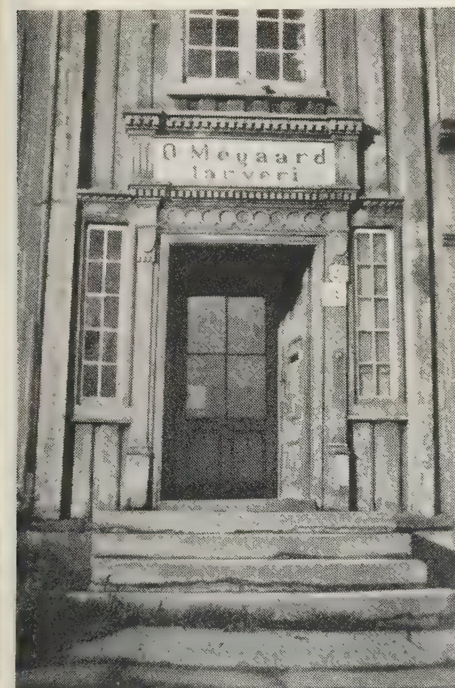
La oss først se på de rent geografiske forutsetninger: Landet strekker seg over 13 breddegrader. Det har nakne kystområder med mye fjeld og karrig jord, med et klima som er ganske mildt, men som jevnlig byr på storm og drivende regn. Andre steder har kysten en helt annen karakter, stille småfjorder og sund mellom skjær og holmer, der husene ligger lunt og trygt i blomstrende frukthaver mellom knausene. Eller som Jæren, et frodig lavland i havkanten, med hus som prøver å krype helt ned i bakken for ikke å blåse bort.
Vi har de bakkede akerland i Vestfold, på Romerike og Hedemarken med varme sommere og sne i 4–5 av årets måneder, og Østerdalens nedbørsfattige, mørke skogbygder, der termometeret gjerne tar seg en tur ned på ÷ 30 grader noen ganger i vinterens løp. Vi har trange daler, hvor stupbratte fjellsider stenger for sol og utsyn til alle kanter, hvor folk har levd i nesten fullstendig isolasjon, inntil industrien en dag flyttet inn for å nyttiggjøre seg et vannfall. Og vi har fjellgårdene oppe på de åpne vidder, med fritt utsyn og rik tilgang på allslags vær som Vårherre kan finne på å skape. Vi har Trøndelags tunge ler-moréner og Nordlands alpine fjellformasjoner, alt sammen områder med hver sin spesielle karakter, med spesielle krav til husets tekniske utførelse og forskjellig tilgang på bygningsmaterialer, – og med forskjellig farveskala.
Men ikke bare det, også menneskene er forskjellige. På Østlandet møter vi den brede, joviale bonden med utpreget sans for fest og makelige dager, mens hans kollega på Vestlandet heller er mager og mørk, misstenksom og pietistisk av legning. Vi har avdalenes fullstendig innesluttede typer, og kystbyenes åpne og humørfylte, Sørlandets skeptiske og Nordlands sangvinske fisker, han som seiler med døden i hånd, som er rik det ene året, etter et heldig fiske, og fattig som en kirkerotte det neste. Kan slike mennersker ha samme oppfatning av hus?

Portal i Zander Kaaes Stiftelse, Bergen.
Her har vi den typiske Bergensportal, slik den tok form på slutten av 1700-tallet, og siden er blitt anvendt omtrent som etslags varemerke på Bergens-arkitektur

Brodtkorbgården, Kristiansund.
Det var ikke slik at de importerte stilformer egentlig behøvde å lide under å bli omplantet til det norske trevirke. Ofte fikk de tvert imot en verve, en skarphet i detaljen som bare dette materiale kan by på. Morsomt er også å se hvordan tømmerkonstruksjonens nåv (ved skilleveggenes sammenskjæring) naturlig ble utnyttet som lisener i det utvendige panel

Schølberggården, Trondheim.
Her er en av de klassiserende døromramninger som er blitt stående i den allminnelige bevissthet som typisk trøndersk. Men sin trang til sterke farver ga byens borgere ikke slipp på, i motsetning til sørlendingene, som i samme periode gikk over til hvitt

Men hva den tekniske siden av saken angår, kan vi lett skille ut de to hovedtyper: de skogrike, nedbørsfattige dalførers bygninger av laftet tømmer, med den funksjonspregede, nordiske 3-romsplan som grunnelement. Kystdistriktene foretrekker huset av panelt bindingsverk, som både er materialbesparende og gir den beste beskyttelse mot slagregnet, og som gir muligheter for en mer elastisk, ofte symmetribetonet planløsning. Til dette bildet må vi også føye alleslags bruksbygninger. I dalene er uthusene små, og ligger i tette klynger. På lavlandet er de gjerne samlet til ett. Til strandgården og skipperhuset hører båthus, til kystbyen sjøboder i rekke og rad langs brygger og elvemunninger.

Dette var de ytre forutsetninger for variasjoner som ligger i terreng, klima, materiale og funksjon. Men ennå kommer et nytt moment til, som er egnet til å skape forvirring. Det er forskjelligheter i stilpåvirkning, et fenomen som i Norge har antatt en ganske eiendommelig karakter.

Likegyldig hvor utspringet har vært, har jo de forskjellige stilstrømninger i tur og orden forplantet seg til alle land på kontinentet i tur og orden, slik at de respektive epoker er jevnt representert. Slik har det ikke vært hos oss. Landet ligger avsides, og kontakten med omverdenen har ikke alltid vært like levende. Og innenfor landet igjen har de forskjellige bygder hatt sine perioder med stagnasjon og blomstring. I en slik blomstringsperiode med tilhørende kontakt med omverdenen har en ny stilform vunnet innpass. Når portene igjen lukker seg til, og det ikke kommer noen nye impulser, blir denne stilen bevart, eller man arbeider videre med den på egen hånd, omplanter og innarbeider den etter stedlige forutsetninger. I store trekk kan man si at det er det kommersielle oppsving som fant sted i tiden fra ca. 1750 og frem til napoleonskrigene som har vært avgjørende, men innenfor denne perioden merkes tydelig skille fra det ene distrikt til det annet. I Gudbrandsdalen er det barokk og rokokko som gjør seg gjeldende, omformet i tunge og kraftige bonderoser. I Bergen er det typisk rokokkoen og Louis XVI'en, i Trøndelag, Telemark og på Sørlandet er det empiren, men i uhyre forskjellig utgave, ettersom den lot seg innpasse i den eksisterende byggeskikk. Men så avgjørende er denne påvirkning, at Bergensarkitekter den dag i dag liker å operere med bratte, sveifede rokokkotak, som noe som hører Vestlandet til, mens sørlandshuset på samme måte gjerne blir forsynt med den typiske empireportal, selv om de fine og avgjørende detaljer er ofret på tidens alter. „Det *passer* til sørlandshus", sier folk.

I samme forbinnelse kan nevnes den rolle som empiren kom til å spille da landet etter 1814 skulle rekonstruere og oppbygge sitt embedsverk. Landet rundt ble nye sorenskriver- og prestegårder bygget i denne stil, som forøvrig passet så utmerket til den strenge og puritanske borgerånd som preget den tilsvarende embedmannsslekt. „Prestegårdsstilen" ble da også stående som statsmaktens symbol.

Den neste velstandsperiode faller i 70–80-årene, da er det skogeierne på Østlandet som får sin store sjanse, tjener penger og bygger seg nye hus, eller moderniserer de gamle. Da er „sveitser-

Rygnestadloftet, Valle i Setesdal.
Mens kontakten med omverdenen kunne være ganske livlig i enkelte landsdeler, var det andre som lukket seg grundig inne. I Setesdal levde middelaldertradisjoner på mange områder til langt ut i forrige århundre

Hus på Hov i Land.
Som rimelig kan være fant „Sveitserstilen" god grobund i Norge. Sine eksesser til tross spillet den jo på en utpreget sans for de konstruktive treforbindelser, som ikke var oss fremmed

stilen" det siste skrik, og store områder, f. eks. hele Nordre Land, er den dag idag preget av denne umåteholdne glede over trevirkets muligheter.

Det var ikke minst denne påvirkning som Schirmer og hans elever ville til livs, og dermed er vi tilbake i Heidal og Vågå.

Hvorfor hadde de i all denne mangfoldighet utvalgt seg akkurat disse dalene som studieområde? Det er ikke så godt å si, noe må det ha vært i tiden som gjorde at man nettopp *der* syntes å finne det man søkte. Kanskje har de også oppfattet disse bygder i landets hjerte som selve arnestedet for det spesifikt norske, det sentrum hvor alle de momenter som tidligere er nevnt, var samlet i en syntese.

Det de fikk se var noen tunge, massive hus, med torv på de slake takene, og vegger som var sølvgrå av vær og vind, eller sorte av tjære. Gårdene lå gjerne plantet midt i bakken, og de enkelte bygninger gjorde intet forsøk på å „følge terrenget", men lå solid og firkantet plantet på sine hvitkalkede grunnmurer. Men *sammen* var det som husene tegnet en tydelig projeksjon, en beskrivelse av terrenget, ettersom de lå på langs eller tvers i heldningen.

Først idet man svingte inn på tunet mellom husene, ble inntrykket et annet. Mens ansiktet mot dalen var strengt og lukket, så åpnet seg her rike svalganger med festlig spill av lys og skygge, en ofte ubendig dekor hvor den greske akantus, omsatt i norske furuplanker var hovedmotivet. En lek med former og en fullkommen beherskelse av det konstruktive. Men ennå var alt i grått og sort. Desto mer overraskende å komme inn i stuene, hvor det glødet og lyste i de voldsomste farver fra bohave, tak og vegger, en prakt som likevel ble sterkt dempet av det beskjedne lyset fra de små vindusrutene.

I disse stuene var allting ens, den samme innredning, den samme møbelplasering gikk igjen fra hus til hus, slik at man gjerne

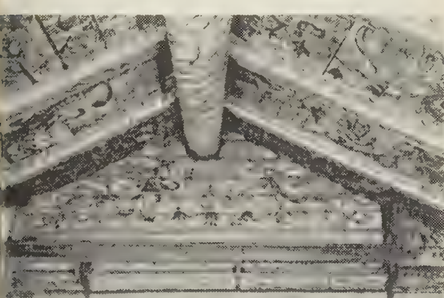
Smithe-Strøm, ved Drammen.
Ett og annet herskapshus hadde råd til å påkoste seg en mer „stilren", symmetribetonet arkitektur. Men de var ikke mange

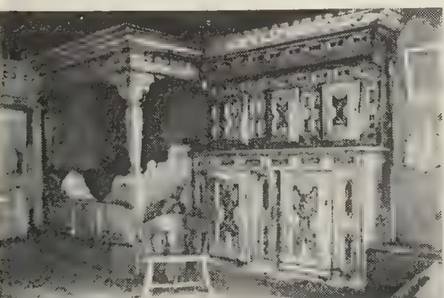
Gården Åseng, Skogbygden i Vågå.
Karakteristisk gård av Gudbransdalstypen, lukket og mørk på utsiden mot dalen

Nordre Harildstad, Heidal.
Hver gård utgjør en hel klynge av hus, som blir underlig levende ved den innbyrdes nivåforskjell og de forskjellige bygningers orientering i forhold til det bratte terreng

Interiør fra Nedre Ryen, Heddal, Telemark, 1782. Marmorering, roser og ranker brer seg på vegger og tak, uten hensyn til flatenes høyst ujevne beskaffenhet

Interiør fra Botne, Nesland i Telemark, ca. 1800. Også bohavet fikk gjerne en overdådig behandling med rik profilering, utskjæring og rosemaling. Allikevel var helheten holdt innenfor rammen av en streng standardisering

Søndre Harildstad, Heidal. Inn mot tunet får husene en helt annen karakter med åpne svalganger og rikt ornamentalt utstyr. Alt dette er utført i lettere konstruksjoner, som ligger som en skjerm utenpå den massive, laftede bygningskropp

kunne finne frem i blinde, hvis man var vel innenfor døren. En fullkommen standardisering, som vel nok kan sees som en likeså fullkommen sammenheng mellom rommets form og funksjon. Og likevel var *inntrykket* forskjellig fra gang til gang, ettersom det dekorative utstyr vekslet i en uendelighet av variasjoner.

Er det å undres over at de ble begeistret? Å, hvor måtte det klø i fingrene på dem av lengsel etter selv å ta fatt, etter å omplante alt dette i nye oppgaver.

Siden reiste de utenlands, noen til Tyskland, andre til England, og disse var kanskje de heldigste. Her kunne de, i det *Bailley Scott*-pregede miljø, finne nye stimulanser for den primitive materialfornemmelse og følelse for organisk komposisjon som de hadde fått med seg hjemmenfra.

„Bøndenes Hus", Oslo, 1915. Arkitekt: Carl Berner. Grov puss, hjørner og omramninger i mørk granitt. Det er merkelig hvordan denne bygningen, som for oss virker ihvertfall interskandinavisk og sterkt tidspreget, likevel ble betraktet av samtiden som en sterk og personlig innsats på det nasjonale område

„Forenede"s bygning, Jernbanetorget, Oslo. 20-årene. Arkitekt: Magnus Poulsson.
Solid tyngde og kraftig materialvirkning preger de fleste av Poulssons arbeider, dertil en utvivlsom skaperevne, sterkt stimulert av de Östbergske idealer. For meg står denne bygningen som en av de smukkeste resultater av denne spesielle arkitekturoppfatning

Jeg er full av beundring over denne pionérgenerasjon fra århundrets begynnelse. For de *var* virkelig pionerer, ikke bare i sitt arbeid for en sund og ukunstlet arkitektur, men i sine bestrebelser for å skape en norsk arkitekt*stand*. De sloss med hverandre, men de holdt sammen, og utfoldet en propagandavirksomhet i skrifter, foredrag (og mange blomstrende skåltaler) som ikke kunne unngå å sette spor.

Carl Berner og *Christian Biong* var blandt dem som først gjorde seg gjeldende. Den første søkte i Bøndernes Hus i Oslo å innarbeide sine nasjonale fornemmelser i en moderne bygård, et arbeid som blev sett på som banebrytende av samtiden. Ellers var det nokså langt mellom de store oppgaver, de fikk mest vise sin ferdighet i løsningen av rommelige villaer, og naturlig nok var det også på dette område at deres intensjoner fikk utfolde seg best. Noe yngre er *Andreas Bjercke* og *Georg Eliassen, Arnstein Arneberg* og *Magnus Poulsson,* samtlige utdannet i Stockholm. Arneberg står vel som den mest kresne av disse, en fin kjenner av alle virkemidler, men nokså forsiktig og sterkt knyttet til historiske forbilder, særlig fra den nordiske renessanse. For hele perioden står kanskje Poulsson som den mest særpregede personlighet, som også har fått komme til uttrykk via en uendelighet av oppgaver. Han er frodig og original, både på godt og vondt. Bemerkelsesverdig er det at han så tidlig som i 1911 kunne skape et boligstrøk på Oslos østkant, Lille Tøyen, som virkelig er i besiddelse av de miljødannende elementer som vi idag strever så hårdt for å skape. I „Forenede"s hus på Jernbanetorveti Oslo har han også vist sin sans for det tungt monumentale.

Sin plass i den sosiale utvikling inntar denne arkitektgenerasjon i tiden omkring den første verdenskrig, da den for alvor blir engasjert i boligsaken. Her gjør *Harald Hals*, som senere ble byplansjef i Oslo, en avgjørende innsats. Hans *Ullevål Hageby*, som

Telegrafbygningen, Oslo. 20-årene. Arkitekter: Arnstein Arneberg og Magnus Poulsson.
Mørk finhugget granitt med dype fuger og skarpt modellerte detaljer og höy teknisk kvalitet. Man søker ennå etter „en ny stil" ved forenkling og fri komposisjon over gamle motiver

'illa ved Madserud, Oslo. 1917. Arkitekt: Arnstein Arneberg.

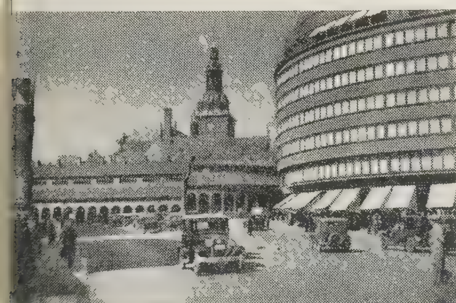
En nydelig terrengbehandling, en sikker, men forsiktig detaljbehandling er karakteristisk for Arnebergs arbeider. Han var forøvrig ikke alene om å søke sine inspirasjonskilder i den nordiske renessanse som bl. a. av Harry Fett på samme tid ble fremhevet som vår mest verdifulle tradisjon, kanskje som en reaksjon mot påvirkningen fra bondemiljöet

Odd-Fellow-bygningen, Oslo. Begynnelsen av 30-årene. Arkitekter: Gudolf Blakstad og Herman Munthe-Kaas.

Ikke bare saklighet, men også en viss stivhet preger de tidlige 30-år i norsk arkitektur. Bygningens konturer følger skruppelløst gatelinjenes skjeve vinkler.

Vår Frelsers Kirke i Oslo, med Chr. H. Grosch's basarhaller foran. Til venstre en forretningsgård fra 30-årene av den Mendelsohnske berliner-type. Tysk påvirkning i 3 variasjoner

rommer omkring 500 familier, er det første, virkelig vel gjennomarbeidede boligstrøk av format, anlagt etter engelsk mønster.

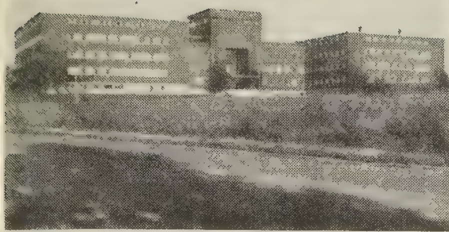
I 1911 inntraff den begivenhet som pionerene fra århundrskiftet hadde sett frem til som det avgjørende mål: Norges Tekniske Høgskole i Trondheim åpnet sine porter, – omsider skulle landet få sine arkitekter utdannet på hjemlig grunn. Lærerkreftene var stort sett de beste, men enten det nå kommer av at det bakenforliggende arkitektmiljø ennå ikke var rikt og frodig nok, eller at det under enhver omstendighet tar sin tid å etablere en slik skole fra nytt av, så kom det til å gå lang tid før disse nye, hjemmeavlede arkitekter gjorde seg gjeldende ved aktiv innsats. Det er også alltid litt annerledes for dem som kommer til dekket bord, de får ikke den samme slagkraft og ansvarsfølelse som dem som har måttet ta seg selv til rette. En viss konflikt har kanskje også gjort seg gjeldende mellom de nye akademikeres trang til å holde et åpent blikk mot omverdenen, og den ennå rådende nasjonale tendens, som nok preget undervisningen temmelig sterkt. Innrømmes skal også at da de første kull skulle ta fatt på selvstendig praksis, i begynnelsen av 20-årene, var situasjonen langt fra gunstig. Takket være de høye prisene, lå byggevirksomheten nede. Karakteristisk nok har vi i Norge meget få bygninger med utpreget ny-klassisk tendens, til tross for at de unge gikk inn for programmet med liv og lyst.

Først i tiden omkring 1930, med funksjonalismens gjennombrudd i Norden, fikk de sin sjangse. Jeg ser ingen grunn til nærmere å kommentere de forskjellige begivenheter i denne utvikling, som fikk omtrent det samme forløp her, som i andre land. Kanskje striden ikke raste så heftig som i Danmark og Sverige, og kanskje er vi også blit forskånet for en rekke funkiseksesser. Det kan vi saktens være glade for idag, men innrømmer samtidig at forholdet røber en betenkelig redsel for eksperimentet. Og hele tiden har vi jo våre spesielle, klimatiske forhold å ta hensyn til, som gjorde det vanskelig å bruke de internasjonale, kubistisk pregede skjemaer uten videre.

Villa på Frøn, Oslo. 30-årene. Arkitekt: Arne Korsmo. Nordmenn betraktes gjerne som individualister, og har selv intet imot en slik vurdering. Desto merkeligere å se hvor liten plass det virkelig frigjorte eksperiment fikk i løpet av 30-årene, da ellers alt skulle være lagt godt til rette. Jeg synes dette huset er ett av de få som har nyskapningens friskhet, samtidig med at temaet er helt ut behersket

Hotell i Tafjord, Sunnmøre. Bygget etter krigen. Arkitekt: Fr. Konow-Lund. Bergensarkitektene har, siden begynnelsen av 30-årene holdt sin egen kurs, mer støttet til en stedlig tradisjon, og mindre opptatt av det utpreget rasjonelle. De har også arbeidet mer på sammenhengen mellom hus og landskap

Universitetet på Blindern, Oslo. 30-årene. Arkitekter: Finn Bryn og Johan Ellevsen.
Et rent og sobert anlegg, med funksjonalistisk hud over en nyklassisk kropp. Det skulle gå en tid før norske arkitekter lærte å la bygningenes innre organisajon få virke livgivende på det saklige program

Den viktigste innsats ble en gjennomgripende opprydningsvirksomhet på planløsningens område. Selv om vi her ikke skal beskjeftige oss med noen vurdering av enkeltprestasjonene, er det vel riktig å nevne *Gudolf Blakstad, Herman Munthe-Kaas* og *Finn Bryn* som forgrunnsfigurer, mens *Arne Korsmo* var den som mest gjorde seg bemerket på det artistiske og eksperimentelle område.

Av denne generasjonen var det bare *Jacob Christie Kielland*, den nåværende boligdirektør, som var opptatt av arkitekturens nye, sosiale program og arkitektens endrede stilling i samfundsmaskineriet. Og virkelig agressive på dette felt var bare de dengang ganske unge: *Carsten Boysen, Frode Rinnan*, nå avdøde *Tønnes Søyland* og *Erik Rolfsen*, nåværende byplansjef i Oslo. Det var denne gruppen som igjen formådde å skape et nytt samhold innenfor standen, som følte nødvendigheten av samarbeid, hvis de nye, kompliserte oppgaver skulle kunne løses. På mange måter finner vi slektskap og sammenheng mellom dem og de gamle Schirmer-elever, selv om deres syn på arkitekturens mål og mening er aldri så forskjellig.

Fem års fullstendig byggestans under krigen, og et gjenreisningsprogram, som stadig har vært preget av materialknapphet og den mest pinefulle økonomi, har ikke akkurat virket stimulerende på fri, arkitektonisk utfoldelse i Norge. Man arbeider ikke med entusiastisk følelse for sammenhengen mellom form og teknikk, når man under projekteringsarbeidet ikke vet om huset vil bli bygget i teglsten eller betong, muligens i tre. Det er vanskelig å administrere sin tegnestue, og få gløden i arbeidet, når man hver dag kan vente at alle oppdrag blir trukket tilbake, p. g. a. byggherrens økonomiske betenkeligheter, eller melding om at han ikke kan vente å få byggetilladelse på de første to år.

De mange hus som er oppført etter krigen er vel også preget av dette. De er gjennomgående godt planlagt, til det ytterste nøkterne og i et formsprog som i beste fall kan kalles ny-empirisk, – man bruker de virkemidler som er velprøvede og velkjente. En viss trang til å gripe vel kraftig i de nasjonale strenger, er merkbar, forståelig nok etter så mange års påtrykk av en fremmed livsform.

Forsåvidt har den unge generasjon fra 30-årene vært sørgelig handicapped i sin utfoldelse. Til gjengjeld har de kunnet feire triumfer når det gjelder hele fagets *organisasjon*: Oprettelsen av distriktsarkitektstillinger og nye kredittsystemer har gitt arkitektene en kontroll med den allminnelige byggevirksomhet som de aldri har hatt maken til, ja som de bare for noen år siden ikke engang drømte om å kunne få. En stadig øket forståelse av vårt arbeid har fått kommuner og mindre byer til å ansette bygnings- og byplansjefer. Oppdragene øker både i antall og omfang, særlig innenfor boligbyggingen, hvor større og større områder samles innenfor ett administrativt apparat.

Om vi ikke har vunnet noe når det gjelder utformningen av det enkelte, utsøkte produkt, får vi trøste oss med at den allminnelige standard er betraktelig hevet, og det er kanskje det viktigste? Det er i hvert fall viktig.

Kirkeveien, Oslo. 30-årene.
En ubluferdig utnyttelse av grunnen, og et gjennomgående preg av funkis. Men ellers representerer disse husene en bemerkelsesverdig forbedring av boligenes planløsning og tekniske standard

Molde, sommeren 1945. Her er oppgaver nok

Molde, sommeren 1949.
En jevnt høyere standard, orden og sympatisk måtehold med virkemidlene, preger det norske gjenreisningsarbeid. Men det har vel ikke vært til å unngå at resultatet blir noe stereotypt, og i for høy grad preget av forsiktighet.

Molde, vinteren 1948.
Når det gjelder trehusbebyggelsen, er grepet alltid sikrere, det er et tema vi kjenner. Men også her er man plutselig blitt dødsredd for utskeielser. Legg bare merke til vindusinndelingen med sprossen på midten, – ikke moderne, ikke gammeldags.

Stabbur på Vistdal i Vågå.
For å gjøre et sprang tilbake i tiden igjen: Det finnes mange norske bondehus uten rosemaling og ornamentikk, men som allikevel taler til oss ved sin enkle, kubiske form, sin klare konstruksjon og resolutte holdning. Hvis man overhodet kan snakke om iboende fornemmelser når det gjelder oppfatning av hus, av arkitektur, må norske arkitekters fornemmelser gå i denne retning.

Villa ved Oslo. 1949. Arkitekt: Knut Knutsen. Selv innenfor den gamle håndverksmessige fremstillingsmåte er det som om trevirket stadig byr oss nye muligheter, både i eksteriør-, og interiørbehandlingen. Vi kan glede oss over det, men også synes at det er en svakhet å være så sterkt bundet til et materiale med så begrensede muligheter for anvendelse.

Gjenreisning i Kristiansund

Gjenreisning i Narvik

Jeg har prøvd å gi en noenlunde fyldestgjørende beskrivelse av de ytre forutsetninger og forløpet av de begivenheter som i første rekke kan sies å være avgjørende for vår arkitekturoppfatning. Tilbake står da å undersøke om det blant disse finnes momenter som særpreger vår arbeidsmåte, såvel som vårt syn på hus og byggverk.

For å begynne med de forutsetninger som tradisjonen gir, så har vi sett hvor vanskelig det er å danne seg et helhetsbilde på bakgrunn av de mange skiftende forhold og påvirkninger. Men én ting går igjen: husets enkle, utpreget kubiske form, slik den faller naturlig for trekonstruksjonen. Hensynet til vær og vind har alltid gjort oss omhyggelige med takformen, som helst er snau og tilknappet, og fasadene har minst mulig av fremsprang og utenpåhengte elementer, selv om detaljutstyret kan være aldri så rikt. Alle disse egenskaper er særlig sterkt representeret i det laftede tømmerhus, hvor det grove materiale samtidig gir bygningsblokken en voldsom tyngde. Og selv om denne konstruk-

Kunstnernes Hus, Oslo. 1929. Arkitekter: Gudolf Blakstad og Herman Munthe-Kaas.
En av de mest vellykte bygninger i Oslo fra moderne tid, klart i sin plastiske form, og sin funksjonspregede oppdeling. Det er også et populært hus, og kanskje en av årsakene nettopp er at det arbeider med de tunge virkninger, som tydeligvis apellerer til noe som nordmenn har felles

sjonsmåten i og for seg sjelden er aktuell, så rommer dens formsprog noe som er oss dypt fortrolig. Vi liker de tunge og lett reserverte fasader, – et hus er ingen spøk, og skal fortrinsvis brukes til å være *inne* i.
Terrenget gjør også sitt til at det er vanskelig å operere med de utflytende planløsninger. Lavlandenes lukkede gårdsanlegg er oss fremmed av samme grunn, men også fordi vi lever i en natur som er lukket nok fra før av.
Trevirket er oss kjært, og det ser ut til at vi ennå gjør våre beste ting når vi fritt kan spille på det, både i eksteriør og interiører.

Vi har også sett hvor lite vi har å rutte med når det gjelder den store arkitektur, at de hjemlige inspirasjonskilder mer er å finne innenfor de bruksbetonte bygninger. Det er ikke umulig at dette har gitt oss en viss styrke vis a vis funksjonalismens program, men vi har alltid sett det som en opgave å tvinge selv den mest differensierte og kompliserte planløsning inn i enkle, faste bygningblokker, av grunner som også er funksjonelt betonet.
Disse ting er til å ta og føle på. Vanskeligere blir det hvis vi vil prøve å finne sammenheng mellom våre personlige, nasjonale eiendommeligheter og våre prestasjoner. En slik form for navlebeskuelse er heller ikke alltid like sympatisk, men likevel forsvarlig hvis man på den måten mener å kunne avverge farer. Jeg må igjen vise til vår avsondrede beliggenhet. Kommunikasjonene innenlands er også langt fra de letteste. På den måten er vi blitt litt underlige, og har som Dovregubben i „Peer Gynt" fått den instilling at man skal *være seg selv nok.* Men hver gang svakheten ved denne livsholdning går opp for oss, iler vi med å menge oss med andre mennesker, og prøver da i vår iver å overgå dem på deres egne områder. Denne pendel-virksomhet gir seg helt klare uttrykk i vår arkitektur, som i visse perioder er sterkt skylappe-preget, enten man da tyr til nasjonalromantikken eller egen iboende kraft. Inntil man av redsel for å sne inne knapt våger å sette en strek som man ikke først har sett i et uten-

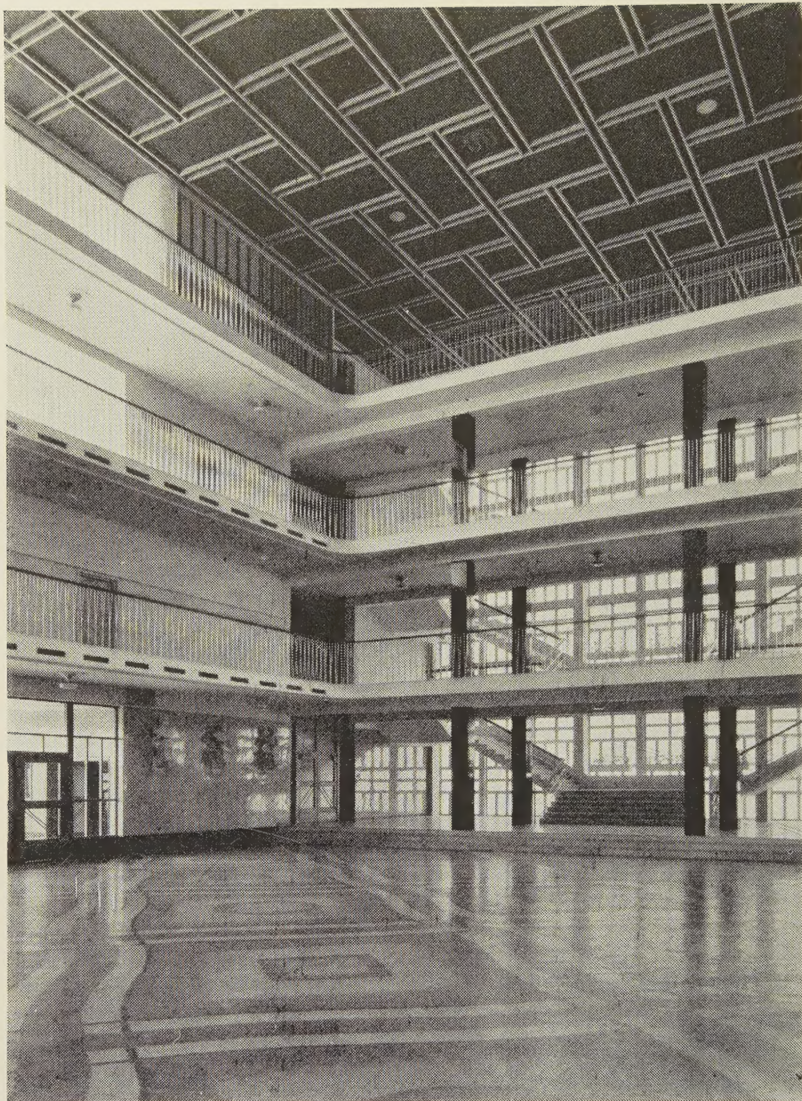
Norges Paviljong, Pariserutstillingen 1937. Arkitekter: Korsmo, Knudsen og Schistad.
Et nokså eiendommelig hus, preget av nordmenns trang til å gjøre noe som ingen har sett maken til

orges Paviljong, New York-utstillingen 1939. Ar-tekter: Karen og Odd Brochmann og Finn Bryn. helt annet, men like typisk utslag av norsk arki-turoppfatning: lyst til å arbeide med hjemlige, kjente motiver i moderne utforming, – en bevisst ng til å holde på sitt eget til det siste.

landsk tidsskrift, eller sogar prøver å utkonkurrere alle de andre i internasjonal modernisme. *Stabilitet* er ikke vår sterke side, men dermed er vi også inne på våre sviktende forutsetninger når det gjelder den solide, samarbeidende og kritisk innstilte faglige krets, forutsetninger som også krever en nærmere forklaring.
Norge er et stort land, hvor de vel 3 millioner mennesker er rystet godt utover, gjennomsnittlig 9 personer pr. kvadratkilometer. Tenker vi oss landets arkitekter fordelt på samme vis, får vi bare én for hver 600 kvadratkilometer, mens der på det tilsvarende område i Danmark sitter 20! Nå trenger vi jo ingen arkitekter, hverken i Jotunheimen eller på Hardangervidda, så på den måten vinner vi en smule inn i konsentrasjon. Men på den annen side må vi ikke glemme at det, f. eks. i Nordnorge, bare sitter én eller to arkitekter i hver by. På den måten får de en dagsreise til nærmeste kollega, og 5–6 dagsreiser eller mer til hovedstaden, ihvertfall i den halvdel av året da det ikke går fly.

Bortsett fra at landet alt i alt har for få arkitekter, vil man skjønne at antallet måtte økes utover mulighetenes grenser hvis det skulle bli mange nok for et virkelig produktivt samvær. Og det er ikke bare de utøvende arkitekter det skorter på, men folk i sideordnede fag, arkitekturhistorikere, byplaninteresserte sosiologer og andre som kan utfylle bildet, folk som kan skrive, kritisere, få blodet til å sirkulere raskere. Den enkelte kan være så interessert, så begavet han være vil, det hjelper bare et stykke på vei. Arkitektur

Handelsgymnasium i Oslo, færdig efter krigen
Arkitekter Gudolf Blakstad og Herman Munthe-Kaas

vil alltid være, og er særlig idag et spørsmål om samarbeid, en innvinning av erfaring. Så på den måten har vi det ikke lett.

Disse forhold er ikke bare karakteristisk for den aktuelle situasjon, men hele vår innstilling. Enhver form for kollektiv virksomhet har alltid vært nordmenn dypt motbydelig. Samtidig har vi levd under forhold som har gjort det naturlig for oss å arbeide i voldsomme skippertak, med mellomliggende perioder av dovenskap. Vår nasjonalhelt er *Espen Askeladd* i eventyrene, han som hele sitt liv har sittet i peisen og gravd i asken, inntil han en vakker dag tar seg sammen, og vinner prinsessen og det halve kongeriket. Slik sitter vi alle med en innstilling dypt i vår sjel, om at det ikke er så forferdelig nødvendig å *kunne* så meget, en vakker dag tegner vi nok allikevel det helt gode hus. En sangvinsk innstilling som er egnet til å skape optimisme og glede. Men vi er vel iferd med å innrømme at den ikke alltid fører frem.
Men konflikten mellom individualisten og kollektivistene, mellom grundig arbeide og glad intuisjon, vil nok alltid komme til å prege norsk arkitektur, slik den preger hele vårt kulturliv forøvrig.

CRECONTO FAÇADEMALING

Parti fra K. B. hallen, som er malet med CRECONTO

Maling af façader, betonkonstruktioner og lignende emner kan være vanskelig og give mange skuffelser. Med Creconto er det imidlertid lykkedes at fremstille en façademaling, for hvis anvendelse der kan gives faste retningslinier, og som – når de givne anvisninger følges – giver et smukt og holdbart resultat.

Creconto façademaling er fremstillet på basis af specielt præparerede olier og copaler, og med absolut lys- og alkaliægte pigmenter. Umiddelbart efter påføringen fremtræder Creconto ret blank, men får efterhånden et smukt, mat udseende.

Creconto leveres i 20 kulører, der er indbyrdes blandbare. Ring eller skriv efter oplysninger og farvekort. – Vort tidsskrift „Farve og Lak" tilsendes gerne enhver interesseret arkitekt.

S. DYRUP & CO.

AKTIESELSKAB

GLADSAXEVEJ 300 - TLF. SØBORG 3000

DANMARKS MEST MODERNE LAK- OG FARVEFABRIK

